

PRESENTACIÓ

HÈCTOR CÀMARA SEMPÈRE

Els camins de la transversalitat són inescrutables. Bé, no exactament —i disculpeu la comparació divina—, però encara que hi ha molta investigació al respecte, és cert que els fruits que donen són moltes vegades ignots. Una persona qualsevol que s'endinsa en aquesta via sap on comença, però rarament en coneix el final. La recerca la pot dur a passejar-se pels diversos cercles de l'infern, muntar pels vessants del purgatori i arribar a tocar el cel amb els dits si el virgili que l'acompanya és destre per a il·luminar la senda entre les adversitats i els paranys.

En aquest nou número d'*Ítaca. Revista de Filologia* ens hem atrevit a penetrar en aquest camí sense por, amb la confiança i la necessitat de recórrer uns paratges que cal trepitjar en l'estudi de la literatura. Mites, llegendes, dones, antiguitat i contemporaneïtat es donen de la mà per a oferir-nos quatre treballs que naveguen per referents culturals occidentals que acaben formant part de revisions literàries contemporànies i que, d'aquesta manera, es reformulen, es reutilitzen i es reciclen per a una societat que, encara que vulga renunciar al passat o a les arrels, hi torna constantment.

J. Àngel Cano Mateu, en l'article «Reescriptures de l'Anunciació de Maria en la literatura catalana contemporània: Jacint Verdager, Josep Carner, Quim Monzó i Núria Cadenes», ens presenta una anàlisi d'obres catalanes que reescriuen una de les històries cristianes més difoses artísticament, l'anunciació de Maria i la concepció de Jesús. Des de la visió més ortodoxa i popularitzant que presenta mossén Cinto, o el mateix Carner, fins a les propostes més trencadores de Monzó o Cadenes, que es plantegen una qüestió que sempre ha estat present en la cultura popular: què haguera passat si Maria, en un rampell d'empoderament antipatriarcal, s'haguera negat a complir amb el desig de Déu-Pare? I si Josep (l'home enganyat més famós de la poesia popular medieval catalana, arreplegada gràcies a Romeu

i Figueras) no haguera fet costat a la seua dona davant d'un fill que no era seu? La història no seria la mateixa i aquesta també és la màgia de la cultura popular a la qual donen veu algunes d'aquestes obres, la capacitat de recrear en els margens de l'ortodòxia i el cànon.

D'un mite cristià passem a un mite grec, el de Pigmalión, representat a través de la pederàstia impune i normalitzada socialment de *Lolita*, una qüestió atesa en el treball de Marta Gort «Lolita i Dolores: nimfetes seductores o víctimes de pederàstia?». L'autora hi fa una comparativa dels dos personatges principals —la menor víctima i l'home madur manipulador, controlador i assetjador— de l'obra de Nabokov i de *La salvatge* d'Isabel-Clara Simó, sense deixar de tenir presents els referents antics i contemporanis, com ara Shaw. Aquestes dues obres suposen un espill que mostra la deformitat masculina blanquejada socialment i que ha donat etiquetes tan benevolents i tenebroses com la de *sugar daddy*, de molta fortuna en els circuits pornogràfics actuals. No debades, com bé assenyala l'autora, durant molt de temps s'ha interpretat l'obra de Nabokov de manera diferent a com estigué concebuda i s'ha vist en *Lolita* una *femme fatale* adolescent, sobretot a partir de les versions cinematogràfiques, que exculpa en part a Humbert com el que realment és, un pederasta i un violador, capaç de destrossar la vida d'una xiqueta.

Sense deixar de banda la riquesa narrativa que hem heretat de la mitologia clàssica i que en permet la recreació contemporània, Alfons Gregori i Gomis ens presenta una anàlisi sobre una de les figures femenines més conegudes de la trista història de la guerra de Troia, Andròmaca, en l'article «Andròmaca en la literatura catalana contemporània: de Salvador Espriu a Magí Sunyer, un trajecte hipertextual». Espriu i Sunyer despullen de mitologia aquesta supervivent i la converteixen en una metàfora dels desastres de la guerra —Troia, en aquest sentit, no deixa de ser un símbol de la cruïlla dels enfrontaments bèl·lics que pesa sobre l'imaginari europeu des de fa mil·lennis. En el cas del primer, Andròmaca se'ns presenta com una mare amant que recorda Hèctor, el marit mort cruelment, i que es vincula amb la memòria familiar de l'escriptor. Pel que fa a Sunyer, aprofita la càrrega simbòlica d'aquesta guerra de què parlava i la recrea des de la contemporaneïtat, com si es tractara d'un d'aquests conflictes que hem viscut per televisió, des de l'esclat de la guerra del Golf, passant per l'antiga Iugoslàvia o l'actual Ucraïna. Al final, perviu el dolor i la pèrdua.

I la masculinitat patriarcal que ha volgut passives les figures de Maria, Lolita, Dolores i Andròmaca també hi perviu. Per això, Raül Sánchez-Ballester s'endinsa en els mecanismes que Irene Solà utilitza per a bastir una xarxa d'històries de dones que es pensen i es construeixen a si mateixes, que sobreviuen a la guerra i al maltractament i ho fan en comunió amb la natura feréstega però amigable del Pirineu. L'article «Anàlisi ecofeminista de *Canto jo i la muntanya balla* d'Irene Solà», analitza com aquesta obra arplega el bo i millor de la cultura i la literatura popular i ho transforma des d'una perspectiva en què el protagonisme recau en l'acció de les dones i de la natura. Perquè les dones i la natura, com bé mostra l'autor d'aquest treball, han sigut personatges més aïna muts, comparses de les «grans gestes» dels hòmens o, fins i tot, invisibles. Solà les rescata i basteix un relat multifocal en què, fins i tot, els núvols, els cérvols, els ossos són agents actius, en què el present es confon amb el passat i el que és sobrenatural i irreal és una part més de la natura i la realitat. La conceptualització del paisatge, les rondalles d'animals, els fantasmes i les encantades són un referent inescapable de literatura.

Esperem, doncs, que aquestes pinzellades i reflexions inacabades us ajuden a endinsar-vos en aquest dossier i pogueu agafar-vos a un referent conegut per a solcar les ones de la transversalitat entre el que és popular, contemporani, tradicional, antic, oníric, cruel, transgressor, però, sobretot, humà.